

Червоний П.Д., кандидат педагогічних наук, старший психолог відділення психологічного забезпечення відділу кадрового забезпечення Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ КУРСОВИХ ОФІЦЕРІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КУРСАНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано зміст поняття „готовність до виховної роботи”. Розглянуті компоненти готовності до виховної роботи з курсантами. Виокремлено методи формування готовності до цієї роботи: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемний; стимулювання потреби та інтересу до виховної роботи з курсантами; організація та здійснення навчально-пізнавальної та професійної діяльності. Визначено умови, які необхідно враховувати при формуванні готовності, окремі вектори готовності: психологічний, пов'язаний з психологічною особливістю кожної людини, та фаховий, де розкриваються її спеціальні знання, уміння й практичні навички. Окреслена структура готовності в курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами ВНЗ МВС України. Формуванню готовності до виховної роботи з курсантами сприяють передстартовий та тимчасові стани готовності, для яких створюються умови, що пов'язані із специфічними особливостями навчально-виховного процесу й організацією виховної роботи.

Ключові слова: готовність, курсант, методи виховання, структура, компоненти готовності.

Червоний П.Д., кандидат педагогических наук, старший психолог отделения психологического обеспечения отдела кадрового обеспечения Харьковского национального университета внутренних дел

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТИ КУРСОВЫХ ОФИЦЕРОВ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ С КУРСАНТАМИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МВД УКРАИНЫ

Аннотация. В статье проанализировано содержание понятия «готовность к труду». Рассмотрены компоненты готовности к воспитательной работе с курсантами, определены методы формирования готовности к этой работе, условия, которые необходимо учитывать при формировании готовности, отдельные векторы готовности: психологический, связанный с психологической особенностью каждого человека и

професійний, де розкриваються його спеціальні знання, уміння і практичні навички. Представлена структура готовності в курсових офіцерів к виховній роботі з курсантами ВУЗ МВД України. Формуванню готовності к виховній роботі з курсантами сприяють передстартовий і тимчасовий стан готовності, для яких створюються умови, пов'язані з специфічними особливостями навчально-виховного процесу і організацією виховної роботи.

Ключові слова: готовність, курсант, методи виховання, структура, компоненти готовності.

Chervoniya P.D. Candidate of Pedagogical Science, senior psychologist of psychological guaranteeing division of personnel department of Kharkov National University of Internal Affairs

STRUCTURE OF READINESS YEARLY OFFICERS TO EDUCATIONAL WORK WITH CADETS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS WITHIN THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

Annotation. The article analyzes the meaning of "willingness to work". Considered components of preparedness educational work with cadets, singled methods of forming readiness for this work, the conditions that must be considered when forming readiness individual vectors readiness: psychological, associated with psychological feature of every person and professional, which revealed her special knowledge, skills and practical skills. Outlined the structure of readiness in exchange officers to educational work with cadets of Higher educational Establishments within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The formation of readiness for educational work with cadets promote pre-start and temporary states of readiness for which the conditions associated with the specific features of the educational process and the organization of educational work.

Keys words: readiness, cadets, parenting practices, structure, components of readiness.

Готовність до будь-якої діяльності має певну структуру, яка складається з умов, психологічного стану, необхідних та спеціальних знань, умінь й навичок, компонентів готовності та методів її формування. Структуру формування в курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами можливо розробити завдяки з'ясуванню умов та вимог до діяльності. У курсових офіцерів готовність до виховної роботи можна

визначити як підвищену готовність, тому що вона характеризується новизною, творчим характером діяльності з курсантами, яка формується під впливом зовнішніх і внутрішніх умов й проявляється як стійка характеристика особи. Сукупність інтелектуальних, комунікативних і вольових сторін складає психологічну готовність курсових офіцерів до виховної роботи.

Мета статті – представити розроблену структура формування в курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами ВНЗ МВС України, яка сприятиме успішному формуванню готовності до виховної роботи в керівників навчальних курсів.

Специфічні особливості навчально-виховного процесу й організація виховної роботи з курсантами вимагає від них відповідної поведінки, психологічних показників, навичок та умінь.

У „Тлумачному словнику психологічних термінів в українській мові” ми знаходимо більш розширене поняття „готовність до праці”, яке тлумачиться як „потреба й готовність до праці певної професії як результат професійного навчання і виховання; результат психологічної підготовки і психологічної мобілізації” [1, с. 39].

В „Енциклопедії освіти” поняття „готовність до діяльності” визначається як „стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності”. Виокремлено такі аспекти готовності до діяльності: операційний, мотиваційний, соціально-психологічний, психофізіологічний [2, с. 137].

Розкриваючи визначення готовності, ми звернулися до аналізу наукових праць, в яких розкривається це поняття. Низка науковців дають таке визначення готовності. Це цілеспрямоване вираження особистості, що містить переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки [3]; результат психологічної підготовки та психологічної мобілізації [4, с. 28]; особливий тривалий або короткочасний стан особистості [5, с. 29].

Формування в майбутніх спеціалістів готовності до професійної діяльності науковці пов'язують з психологічною готовністю, зумовленою специфікою структури діяльності, що вивчалася в конкретному випадку (робота в звичних умовах, в аварійних ситуаціях). Одні автори розглядають готовність до діяльності на особистісному рівні, інші – на функціональному, тобто перш за все враховують стан психологічних функцій.

Серед психологічних аспектів формування готовності також є проведення роз'яснювальної роботи, а саме: пояснення завдання, вербальне і наглядне ознайомлення з обставинами майбутніх дій. Це дозволяє реально оцінити можливі складнощі, виробити оптимальні варіанти поведінки, спланувати дії. Готовність також можна формувати і закріплювати за допомогою вправ і тренувань.

В. О. Сластьонін вважає, що готовність до виконання професійних функцій включає в себе емоційну стійкість, що забезпечує витримку, тобто здатність аналізувати свою діяльність [6, с. 79].

Несприятливі умови, що перешкоджають формуванню готовності, це емоційно-вольова нестійкість, слабкість навичок, слабо розвинені комунікативні якості, невпевненість в собі, недостатньо розвинені логічні та аналітичні здібності.

Кандидати на посади курсових офіцерів, а це начальник навчального курсу, заступник начальника з виховної та соціальної роботи, та командир навчального взводу проходять поглиблене психологічне вивчення як кандидати на керівні посади, тому що в їх підпорядкуванні цілодобово знаходяться курсанти й вони відповідають за стан дисципліни та успішності в навчанні на навчальному курсі. Для цього вивчається їх здатність до логічного мислення, узагальнення інформації, інтелектуальні здібності – здатність до навчання, засвоєння інформації, здійснюється прогноз набуття нових знань, умінь та навичок.

Соціально-психологічне вивчення кандидатів на керівні посади здійснюється за основною батареєю психодіагностичних методик та

направлене на вивчення найбільш вираженого стилю міжособистісних відносин, індивідуально-типологічних якостей особистості, ситуативно обумовлених реакцій, індивідуально-типових якостей, способів самореалізації в професійній діяльності, особливостей міжособистісної поведінки, комунікативної сфера, мотивації до діяльності, поведінки в конфліктних ситуаціях.

Окрім того, вивчається соціометричний статус курсового офіцера в службовому колективі та здійснюється соціальне вивчення, прогноз притаманного йому стилю керівництва. Особлива увага звертається на матеріали вивчення стану соціально-психологічного клімату в колективі, особливо на навчальному курсі.

У ході службової діяльності та підготовки курсові офіцери формують систему професійних знань і вмінь, що є необхідними компонентами готовності до виховної роботи, однак формування готовності залежить від системи мотивів, ставлення до служби й виховної роботи з курсантами, змісту й обсягу діяльності.

Формування складається з таких послідовних дій, як діагностика і теоретичний блок; реалізація імітаційно-ігрового підходу в навчанні курсових офіцерів; активізація рольової позиції в системі „офіцер-курсант” як рівноправних учасників процесу комунікації. Можуть перешкоджати формуванню готовності такі риси характеру, які негативно впливають на міжособистісні стосунки між курсовими офіцерами і курсантами, як конфліктність та агресивність.

Узагальнюючи аналіз наукової літератури, ми виокремили два окремих вектори готовності: психологічний, пов'язаний з психологічною особливістю кожної людини, та фаховий, де розкриваються її спеціальні знання, уміння й практичні навички. Це є очевидним, оскільки в реальних умовах професійної діяльності курсовий офіцер, який має стійкі психофізіологічні якості і низькі фахові, не в змозі виконувати свої обов'язки вихователя на високому рівні. І навпаки – офіцер-вихователь, який має добру фахову підготовку, але нестійкі

психофізіологічні якості, також буде не здатен виконувати обов'язки вихователя.

Головний зміст вектору фахового готовності курсових офіцерів – це педагогічні знання й уміння. Курсові офіцери з перших днів навчання курсантів будують суб'єкт-суб'єктні відносини з ними; формують службову й загальну культуру, професійно значущі якості, згуртованість у курсантському колективі, вихованість, подають власний приклад підлеглим, який вони будуть наслідувати, формують моральний клімат на навчальному курсі, у результаті здійснюється ціннісний обмін. У нашому випадку ціннісний внесок курсового офіцера – досвід, знання, уміння, особистий приклад, компетентність, відносяться до соціальної сфери і будуть необхідні курсантам в майбутній професійній діяльності.

До методів формування в курсових офіцерів готовності до виховної роботи ми віднесли такі: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемний; стимулювання потреби та інтересу до виховної роботи з курсантами; організація та здійснення навчально-пізнавальної та професійної діяльності.

До компонентів готовності ми віднесли такі: мотиваційний (бажання працювати з курсантами в сфері виховної діяльності, інтерес до виховної роботи); гностичний (вікові та індивідуальні особливості курсових офіцерів, результат пізнавальної і власної діяльності, її переваги і недоліки); комунікативний (встановлення педагогічних стосунків з курсантами, установка правильних взаємин з ними (дисциплінованість, принциповість, творчість, тактовність); змістовно-операційний (наявність необхідних знань, умінь, навичок, володіння способами, методами й прийомами виховної роботи, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення групової динаміки); орієнтаційно-цільовий (уміння визначити мету виховної роботи та шляхи її досягнення, особливості й умови виховної роботи, нормативну базу, виконання функціональних обов'язків); вольовий (самомобілізація, вміння управляти курсантами і власними

емоціями, не допускати конфліктних ситуацій); контроль-оцінний (самоконтроль, самооцінка власної підготовки і процесу вирішення професійних завдань, оцінка мотивів поведінки курсантів).

Ураховуючи теоретичні положення про те, що стан готовності поділяється на тривалий і тимчасовий, ми визначили умови її формування. Сприятливі умови для формування звичайного і підвищеного стану готовності до виховної роботи формуються позитивним ставленням курсового офіцера до виховної роботи з курсантами; адекватними вимогами до професійної діяльності курсового офіцера; наявними позитивними рисами характеру в курсового офіцера, які сприятливо впливають на його професійну діяльність; необхідними здібностями; мотивацією до виховної роботи і службової діяльності; необхідними знаннями, навичками, уміннями; особливостями сприйняття (мислення, адекватні емоційні й розвинені вольові якості).

Необхідно відмітити несприятливі умови та негативні якості, які можуть бути причиною зниженого стану тривалої готовності курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами. До них віднесли емоційно-вольову нестійкість, слабкість комунікативних навичок, агресивність, конфліктність, образливість, негативізм, слабку мотивацію до професійної діяльності. Знижений стан у курсових офіцерів тривалої готовності до виховної роботи створює несприятливий психологічний клімат на навчальному курсі, безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків знижує авторитет курсового офіцера серед курсантів, створює конфліктні ситуації, збільшує можливість створення надзвичайних подій як з боку курсантів, так і з боку курсових офіцерів.

Проаналізувавши теоретичну базу, ми розробили і схематично відобразили структуру готовності до виховної роботи в курсових офіцерів з курсантами (див. рис.).

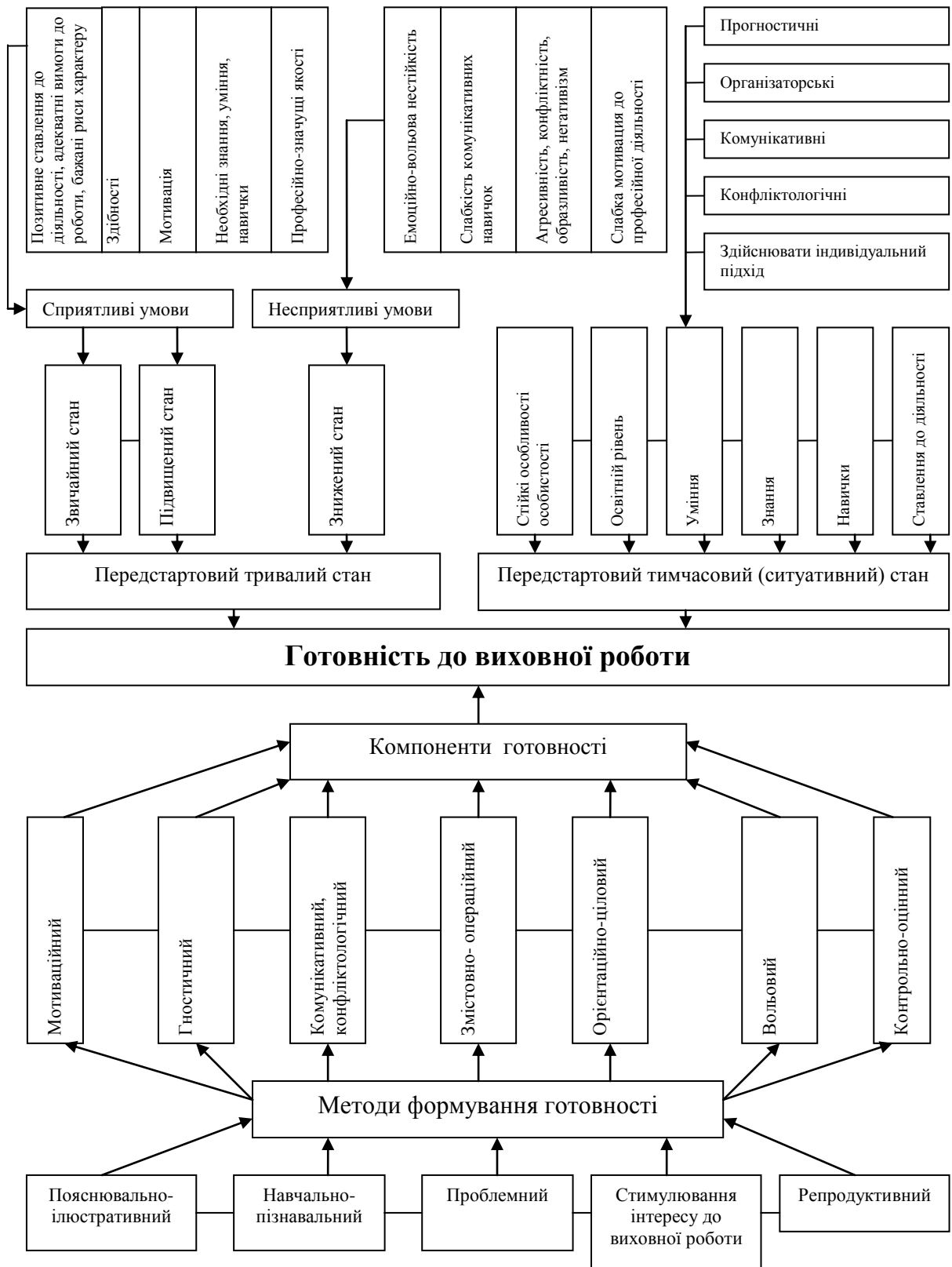

Рис. Структура готовності до виховної роботи в курсових офіцерів з курсантами

Передстартовий тимчасовий (ситуативний) стан у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами характеризують стійкі особливості особистості; освітній рівень, знання, уміння, навички. Уміння, необхідні для виховної роботи – прогностичні, організаторські, комунікативні, конфліктологічні, уміння здійснювати індивідуальний підхід у виховній роботі. Готовність передбачає: професійну готовність (володіння правовими нормами, засобами спільної професійної діяльності і співробітництва, прийнятими в суспільстві прийомами професійного спілкування); особистісну готовність (володіння засобами самовираження і саморозвитку, засобами протидії професійній деформації особистості); діяльнісну готовність (уміння діяти професійно, здатність до самореалізації і саморозвитку в межах професії, до творчих проявів власної індивідуальності).

Відсутність необхідних знань є наслідком недостатнього рівня сформованості у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами. Виховна робота в такому випадку виконується добре лише під впливом зовнішніх чинників, разових планових організаційних заходів. Спеціальні знання не мають вияву. У практичній діяльності можуть не враховуватися відомості про сильні та слабкі сторони особистості курсанта, особистісні особливості курсантів у виховній роботі. Існує потреба в підтримці та зовнішньому контролі в організації, здійсненні виховної роботи з курсантами.

Отже, стан готовності курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами має складну динамічну структуру, є вираженням сукупності інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових сторін психіки в сукупності з зовнішніми умовами та майбутніми завданнями.

Література

1. Бродовська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові / Бродовська В. Й. Патрик І. П., Яблонко В. Я. – 2-е вид. – К. : Професіонал, 2005. – 224 с.

2. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Максименко С. Д. Психологія в соціологічній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури : [навч. посіб.] / С. Д. Максименко. – К. : Наук. думка, 1999. – 216 с.

4. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : [учеб. пособие] / К. К. Платонов. – М. : Высш. шк., 1984. – 175 с.

5. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект / Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Пономаренко В. А. – Минск : Изд-во „Университетское”, 1985 – 207 с.

6. Слостенин В. А. Формирование социально-активной личности / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1981. – № 4. – С. 76–84.